

№1159

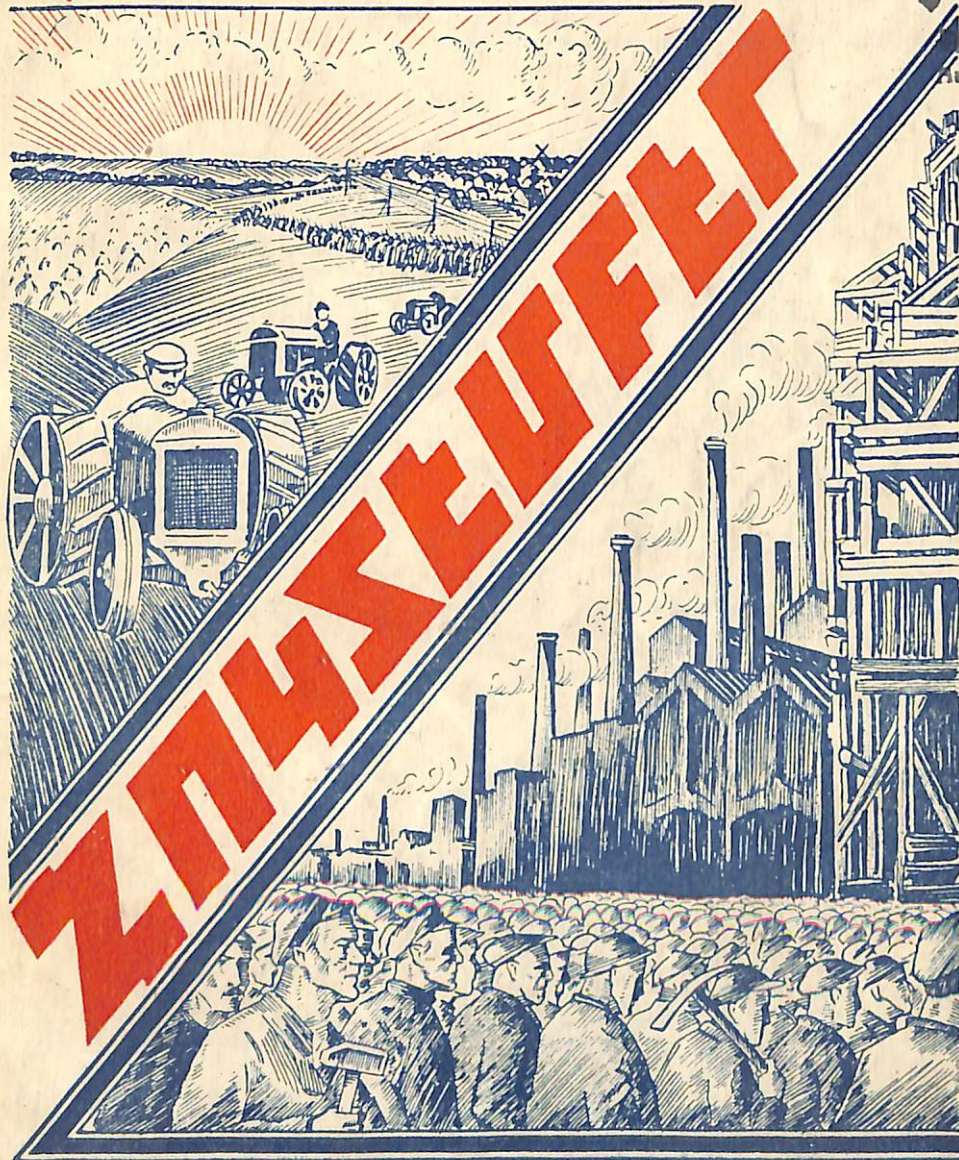
881.99-82

2-75

9608-408

Հ.ԿՈՎ.ՊՐՈԼԵՏԳՐՈՂՆԵՐԻ ՀԱՅԿԱՇՆՈՒՄ

ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ
ԻՆՏԻՄԱԿԱՆ
ԵՏՈՒՆԵՆԻԿԱՆ
ԱԿԱԴԵՄԻԱ ՄԱՍԻ
ՍՍՏՐ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՄ ՅՈՒՆ, ՎՈՒՐԸ-ՄԱՆԿԱԿՆԻ
ԲՈՒՏՈՒԿ - ԲՈՒՆ 1927 թ.

891.99-82
2-75

72.131

Ca $\frac{M}{750}$

891.99-82
2-75

1928A171
-6 NOV 2011

ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՅԵՐԿՐՆԵՐԻ, ՄԻԱՑԵՔ

**ՀՅՈՒՄԻՍ.-ԿՈՎԿԱՍԻ ՊՐՈԼԵՏԳՐՈՂՆԵՐԻ ԱՍՍՈՑԻԱՑԻԱՅԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ**

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ԽՐԱԳՐՈՒԹՅԱՐԲ
ՅԵԶԵԿ Խ.Ի

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ „ՄՈՒՐՃ-ՄՍՆԳՍՂ“-Ի

ՌՈՍՏՈՎ-ԳՈՆ

1927 Թ.

198 8 -

ՅԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ

ВИБЛЖОТКА
ИНСТИТУТА
ДОСТОИНСТВЕННА
АКАДЕМИЯ НАУК
СССР

Ներկա ժողովածուն բացառապես Հոկտեմբերյան հեղափոխության ծնունդ է լեվ պատմական չե, վոր նա կրում է «ՀՈՎՏԵՄԲԵՐ» անունը:

Այստեղ տեղ զսած գրական աշխատանքները, 85-90 տոկոսով պատկանում են սկսնակ 2-5 տարեկան գրական սած ունեցող գրողների, վորոնք լեվ վոյ մի իրավակարգում չեյին կարող լեռելակայել անգամ իրանց գրվածքների նման հրատարակության մասին:

Յերկրային Կոմիտեյի մամուլի բաժինը, «Մուրն-Մանգաղ»-ի խմբագրությունը ուշադրության առնելով նրանց մեծ մասի բանվորական լեվ գյուղական ծագումը, ինչպես լեվ մի քանիսի բանվոր լինելը, նրանցում նկատվող գրական ստեղծագործություններ տալու բնութագրությունները ավելի խրատյունելու նպատակով՝ հրատարակում է այն:

Անուշտ, Հյուսիսային Կովկասում բացի ժողովածուում տեղ զսած պրոլետ-գրողներից կան լեվ ուրիշ գուցե լեվ ավելի շնորհալի գրողներ, սակայն ժամանակի սղարյան հրատարակման ուշախաճեռնության լեվ այլ որչեկիվ պատճառներով նրանց բոլորի գրվածքներից որինակներ հավաքելու հնարավորություն չունեցավ խմբագրությունս:

Հավանական է, հետագայում մենք հնարավորություն կունենանք, նոր, գուցե լեվ ավելի նոյս ու զեղարվեստական համեմատաբար բարձր արժեք ունեցող գրական աշխատանքներ հրատարակելու:

Ինչ խոսք, վոր ժողովածուում տպագրված նյութերը փոքր բացառություններով հանդերձ արժանի լեն մեծ ուշադրության: Ավելին: Յեռ հոկտեմբերյան գրական գործերի, մասնավորապես բանաստեղծությունների մեջ, վորոշ պարզություն մտցնելուց բացի, նրանք ավելի մոտիկ են իրականության: Յեվ բնութագրապես՝ հեռու մի հարվածով «Տիեզերք դրդացնող», ամպագոգոս բառախաղություններից բացի վոչինչ դասխարակող փեռեզակի հոգեբանությունը գրված մեռչանական տատանման ու լեռազանքների լեվ իրելալականացրած «բանաստեղծություններ»-ից, վորպիսիներից դժբաղդաբար առայժմ շատ կան լեվ պրոլետ-գրողների գրական աշխատանքների մեջ:

Յելնելով նյութերի բնույթից, լեռե կոպիտ կեռավով բաժանենք նրանց, կրեսանենք, վոր այնտեղ լեռգվում է մեռ գործարանը, շինարարությունը, մեխանիզացիայի լեռնարեկված լեռկրագործությունը, արեվելքի գարրոնքը, դասակարգային իդիոլոգիան լեվ պրոլետարիատի գաղափարական ու բարրիկադային մարքը:

Միաժամանակ անհրաժեռ են համարում շեռեյ, վոր խմբագրելիս, մենք գլխավորապես ուշադրություն ենք դարձրել նյութերի ԻԳԻՈՂԳԻՍՎԱՆ ԿՈՂՄԻ ՅԵՎ ՊԱՐԶՈՒԹԱՆ ՎՐԱ, աչքարող չանելով իհարկե զեղարվեստական կողմը, վորքանով այդ կարելի լեռ պահանջել մեծ մասամբ լեռիտատար լեվ հեղափոխության ծնունդ գրողներից:

Донокрлит № 32-77. Ростов-Дон.
Типография «Севкавиздат».
Тираж 1.000 экз.

56434-66

Ա. Ն Ո Յ Ա Ն

ԿՈՄՅԵՐԻՏԱԿԱՆ ՆՈՒՅՁԵՐ

Թողել եմ գյուղը հեռավոր, գյուղը զարթնող արևվառ,
 Թողել եմ ընկերներս բոլոր, դաշտերը հուրհրան, անծայր:

Յեկել եմ քաղաքն այսօր, քաղաքը նոր, սենդափառ,
 Կամյերիտ հույզերով իմ նոր—բանֆակը մանելու համար:

Հայրս գեղջուկ եր խղճուկ—մեռած, մտացված գյուղի,
 Իսկ յես կամյերիտ սողա, բռնել եմ լենինյան ուղի...

Հայացքս հառել եմ հիմի դեպի բոցավառ գալիք,
 Սիրաս գառել ե վաղուց փոթորկվող, փրփրող ալիք...

Հույզերս հուր են, վառվուռն ,աշխատանք,բանֆակ, կամվուզ.
 Կարո՞ղ ե մեկն ինձ արգելք լինել, կամքիս բռնանալ թեկուզ...

Յես կուզեմ կրծել զխառլթյան գրանիտը, գրանիտը, հրկեզ
 Զան,յես միշտ ջահել եմ յե ռանդուն,ընկերներնորից ձեզ պես:

Գ Ր Ա Շ Ա Ր Ե Մ

Նվիրում եմ «Մուրճ-Մանգաղ»
թերթի գրաշար ընկերներին:

Գրաշար եմ գիտեք,

Գրաշար եմ մրոտ.

Գրաշար եմ չկարծեք թոքախտոտ—

Սիրտս

Հուր,

Հրան,

Հրոտ

Կոմյերիտ եմ,

Համառ, կրակոտ:

Վողջ որը դազգի մոտ կանգնած.

Դազգի մոտ վերստատկան ձեռիս,

Հայացքս տառերին դարձրած,

Տառերը ժպտում են դեմքիս:

Շարում եմ,

Յեռանդով,

Յեռուն,

Տողերը

Խանդավառ,

Խնդուն—

Շարում եմ, ժպտում եմ հիմա

Իմ վառ հույզերս այսօրվա:

Շարածիս ամեն մեկ տողում,

Լենինն ե կենդանի խոսում.

Բոցավառ ամեն մեկ խոսքում

Ո՛ր ինչե՛ր, ինչե՛ր են ասում:

* * *

Ինչ լա՛վ ե միշտ ջանել լինել,
Միշտ ջանել՝ կոմյերիտ ժպտուն.
Աշխատանք ու քրտինք սիրել,
Աշխատել յեռանդով յեռուն:

Ինչ լա՛վ ե միշտ ջանել լինել,
Սրտով միշտ ուրախ ու ինդուն—
Որերի այս թափը սիրել,
Նոր թափը պայքարով լեցուն:

Ինչ լա՛վ ե ժամերովստեղ,
Մարքսի հետ վիճելու համար.
Տառից տառ «Կապիտալ» կարգալ՝
Ամեն ինչ դիտելու համար...

Ինչ լա՛վ ե միշտ ջանել լինել,
Միշտ ջանել՝ կոմյերիտ տոկուն,—
Որերի այս թափը սիրել,
Նոր թափը պայքարով լեցուն:

Ը Ն Կ Ե Ր Ն Ե Ր Ի Ս

Ընկերներ, նամակ եք գրում,
 Նամակ եք գրում դուք միշտ ու միշտ.
 Ձեր գրած նամակի ամեն մեկ տողում,—
 Ինձ եք հարցնում դուք միշտ...

Գրում եք, Ախո՛, ինչքան շուտ
 Հեռացար, մոռացար դու մեզ,
 Ինչքան փոխվել ես դու հիմա,—
 Բայց մենք, հիշում ենք դեռ քեզ:

Ճիշտ ե, ընկերներ, հեռու յեմ,
 Բայց սրտով մոտ եմ յես ձեզ. —
 Նորանոր ընկերներ գտած,
 Ավելի ուրախ եմ հիմա յես...

Յես դարձյալ նախկինն եմ, գիտեք,—
 Ախոն եմ, Ախոն ձեր կրակոտ.
 Սիրում եմ որերն այսորվա—
 Այսորվա որերն ազմկոտ...

Հիշում եմ ընկերներ, բոլորիդ.
 Հիշում եմ, հիշում հիմա—
 Ուրախ եմ, վոր դուք ել ինձ պես
 Պատրաստ եք մեծ կովին վազվա...

Գրում եք, բջիջում հիմա
 Ավիոքիմ խմբակ եք՝ կազմել.—
 Աբրամն ու Կարոն յերեկ,
 Կարմիր բանակ են գնացել...

Մեր լագերը հեռու յե նրանցից.
 Մենք Դոնում, նրանք Կուբանում. —
 Յերեկ նամակ ստացա—
 Աբրամն եր լագերից բարևում:

Ո, ինչպե՛ս, ինչպե՛ս չհիշեմ,
 Կրասնոդարը քսանմեկ թվին.—
 Առաջին, առաջինը յեղա,
 Մասնակցող Լենինյան բանակին...

Կարո՞ղ եմ, կարո՞ղ եմ չհիշել
 Քսան մեկ, քսան մեկ թվին,
 Հորս խոսքերը գռեհիկ—
 Թ՛վաց թե ինձ ապտակ տվին.

Հեռացիր, գոռաց, բալշևիկ լակոտ,
 Հեռացիր, մի արի ինձ մոտ...
 Ուզեց ինձ խփել, գիտեմ,
 Բայց նազա ն հանի նրա դեմ:

Վողջ գիշերը մայրս ինձ գրկեց
 Վողջ գիշերը հեկեկոց ու լաց.
 Վողջ գիշեր մայրս ինձ խնդրեց
 Մի սպանի հորդ,—ասաց...

Յես հիմա բանվոր-բայշևիկ—
 Սրտումս հրաշունչ հույզեր,
 Յես հիմա Կարմիր Բանակում,—
 Կարմիր բանակում ընկերներ:

Կարմիր բանակում

ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՒԲԱՆ

(Հասկած)

Նորից յեկա վողջուհեղու
 Վառ դաշտերիդ արևակեզ,
 Դու ժպտում ես, ինձ հուզում ես,
 Ծուփ ու ծփան ալիքի պես:

Յեկա այսոր նորից, նորից
 Մանուկի պես վառ ու խնդուն,
 Ու բերել եմ տպարանից
 Բորբ յերգերս արեվագուն:

Յես յեկել եմ նորից լսեմ
 Հաղթ յերգերը բատրակների,
 Նոր աշխարհի հրով վառված,
 Վոր տալիս են միլիոններին,
 Միլիոններին կրակ ու կայծ:

Ո՛ր, յեկել եմ նորից տեսնեմ
 Դաշտերը քո վառ ու անծիր,
 Գութանի տեղ արակտորներ,
 Տրակտորներ, վոր հերկում են
 Քո դաշտերը անծայրածիր:

Յերբ տեսնում եմ, հիանում եմ
 Կյուղերով քո վառ ու հրկեզ,
 Ուր վառվել են հազարագույն
 Ջահերը վառ աստղերի պես:
 Ու խնդում ե աչքերիս դեմ
 Քաղաքդ մեծ,
 Բարձրաթռիչ ու բարձրահանչ,
 Վորպես Մոսկով մի մեծ հսկա,
 Կամքով արի՛ կարմիր դարի:

Ու անցնում ե փողոցներով
 Շեփորներով Կրասնոզարի
 Վառ յերգերով հո՞ծ բանակը կոմսոմոլի,
 Ու թնդում ե կուռ շարքերում ձայնը նրանց
 Յերգերը վառ հոկտեմբերյան հրով վառված:

Նրանք գիտեն, վաղը նորից
 Մի մեծ կռիվ պիտի լինի,
 Պաարաստվում են վառ հույզերով,
 Նոր գազերով Ավիոքիմի:

Նրանք գիտեն՝ վաղը նորից
 Ինչ վոր լինի ու ինչ լինի,
 Վերջին, վերջին, վերջին կովին
 Բողջեկը պիտի տիրի վողջ աշխարհին:

Ադմկում ե ամենուրեք
 Կուբանոլի զավոդը մեծ,
 Ու կանգնած ե նրա առաջ
 Մեծ հանճարի արձանը մեծ:

Յեվ կանգնած ե նրա առաջ
 Պողպատաձուլ արձանը մեծ,
 Տեմպ ե տալիս ամենուրեք
 Կուբանոլի զավոդին մեծ:

Աշխատում են այնտեղ նորից
 Ընկերները իմ հին, նախկին,
 Դարբնում են մանուկ որից
 Հզոր կամքը աշխատանքի:--

Քրտնում են այնտեղ նորից
 Սեթոն, Սաթոն յերկաթակամ,
 Ո՛ր խնդում են նորից-նորից,
 Կարծես նոր են ծնվել մորից:

Այսոր յեկա, վոր հիանամ յես նրանցով.
 Կարմիր կուբան, յերեկ դու չեյի՞ր արյունի ծով,
 Յերեկ դու չեյի՞ր քաղցից լացող:—
 Բայց դու այսոր արևի պես հուր ծփացող:

Մ Ռ Ա Յ Լ

(Նկարված Դեյուժ—Հոգևորական)

ԿԱՐԱՎԱՆՆԵՐԻ ՆՈՐ ՅԵՐԹԸ-ՇԱՐՔԻՑ

ԶԱՐԹՈՆՔԻ ԱՌԱՋԻՆ ՅԵՐԳԸ

Նորեն կեյնեմ բաժնուհետիս կարավանը կրգարդարեմ,
Արեվահար նակասս լայն, նամբիս դիմաց յես բաց կանեմ.
Մինչեվ Բուշիք, մինչեվ Բասրա, Հինգ ու Արաբ նորեն կերբամ,
Հանդիպածս նամբորդին ու կարավանին սելամ կըսամ...

Կասեմ նրանց—Ահա նորեն դառնում եմ յես արեվակեզ,
Իմ յերկիրը արիական, վողջուլուններ եմ բերում յես ձեզ.
Վողջուլուններ եմ բերում յես ձեզ, Հյուսիսային յերկրներից,
Վողջուլունները նրանց սա՛մ են մեր հնամաշ բորբ արեվից...

Նրանց հուժկու վողջուլնի մեջ, հրաբորբո՛մ նրանց յերգում.
Բյուր արեթ եմ ուրախ քնդում, վոսկու արեթն է յու՛ն սնում.
Հագարալյա շորաների յե՛վ բռնուրյան կապանքն ամուր,
Նրանց յերգին չի դիմանում յե՛վ դառնում է փշուր-փշուր:

Յես բերում եմ նրանց արժի հրաբուխը բոսորագույն,
Վոր հրաշքներ վառեմ ձե՛ր մեջ հազարանուն հազարագույն.
Վոր մեղկուրյան ու տափանքի պալասները բանդեմ հիմքից,
Ձեզ վեր հանեմ ոսկումի յե՛վ հաշիբի բմրուրյունից:

Ձեր բմրուրյան համար է, վոր յես բերում եմ յերգ ու վողջուլն,
Վոր գալիք Մե՛ծ որվա համար պատաստ լինե՛ք դու՛ք յե՛վ արբուն.
Յե՛վ շիկացած ավագների ծոցեն յե՛լնող արեվի պես
Ձեր սեվարույր դայուկ դեմքին, անհանգչելի փայլ սեսնեմ յես:

Անձայրածիր անապատեն արշալույսող արեվի հետ
Պիտի լսե՛ք կարավանիս զրրնգոցը վորպես ավետ.
Պիտի հոգին ձե՛ր բռնկվի, աշխարհացունց կրակով մի,
Ձեր արնամամ յերակներում ապսամբ յերգ պիտի հոսի:
Զինավորվե՛ք պիտի մի որ, դասակարգիս յերգի բափով,
Ձեր մտքերի կարավանն էլ պիտի շարժվի նոր զրնգոցով.
Հեռու յե՛վ մոտ աշխարհներին, Արեվելից մինչե՛վ Հյուսիս,
Հոկտեմբերյան կու՛ն շորայով պիտի լինե՛ք հաղորդակից:
Պիտի ցնցվի ուղեղը ձե՛ր, ողբ ցնդի պատերն իր հին,
Նոր հույզերով ու նոր բափով սելամ կըսա՛ք գալիք արին.
Արաբիայից մինչե՛վ Բենգալ, մինչե՛վ հեռու Հաբեշտան,
Վողջուլնե՛ք Կամիր Ասդի բանակներին կու՛ն հաղթական:
Ել չպիտի յերեսն ի վար որ ու գիշեր մնա՛ք ընկած,
Գառն ոսկումի ծխում խրված, միշտ անբզառ ու միշտ հարբած.
Հուժկու բափով դու՛ք արքնացած ձե՛ր դարավոր խորունկ քնից,
Կպայքարե՛ք, յե՛վ կրճուլվե՛ք գալիք կյանքին աղմկայից:
Սինգապուրից մինչե՛վ Հեջազ, մինչե՛վ Սուլթան Ինքուս Բեդուին,
Հանդիպելու պիտի յե՛լնե՛ք իմ յերգերի կարավանին...
Յես ձե՛ր ծոցեն յե՛լած շայիք, յես ապսամբ անտուն պոյես,
Ձեր գալիքն եմ յերգում հիմա, պիտի ապրե՛մ նորեն ձե՛զ հետ:

Մոսկվա—Տերմեզ

ԶԱՐԹՈՆՔԻ ՅԵՐԿՐՈՐԿ ՅԵՐԳԸ

Ես անհասնում ավագածածկ նամբաներովն Արեվելիքի,
Անց եմ կացել հազար միլիոն ուղտ ու ջարու կարավաններ.
Յես էլ վորպես նրանց շորան, մնացորդը վերջին շարքի,
Յեկա անցա ես նամբե՛նով, ուր ցանեցի ըմբոս յերգեր:

Ինձնից առաջ կարավանով ինչքա՛ն, ինչքա՛ն մարդ է անցել,
ինչքա՛ն մուկեղնի*) յերգեր, անգիր դուռան է կարդացվել.
Անմահ Ֆրիդուսն իր Շահնամեն ես նամբե՛նումն է հողացել,
Ես նամբե՛նում շատ իմասուն, բայց քնաբեր խոստ է սավել:

Կարավաններն իրենց դանդաղ, ականջ ծակող սուր զնգոցով,
Նամբորդների հոգու դաշտում բմրուրյուն ու նիրհ են ցանել.
Բայց իմ ներսում առյուծի պես մոնչացող յերգի բափով,
Անապատներն արեվահար, ժխտ, միտինգ կուզեմ դարձնել:

*) Մուկեղնի մահմեդական կրոնական մեղեդի, վորը յերգվում է մեծ պահերի, կամ ուխտագնացության ժամանակ.

Փուչք չե, վոր իմ կարավանը, որորվում է համբ ու դանդաղ,
 Վորպես Շիրազի բայաթի, վորպես հանգը իմ յերգերի.—
 Արեվելի կապուսաչյա յերկնի սակ հաւոս ու խաղաղ,
 Մարդիկ ծնված որից ի վեր, դանդաղուրյան յեղան գերի:

Ի՞նչ փուչք սակայն,—դարեր առաջ, Արեվելին իմ հեփարային,
 Հին յերգերի նվագի սակ որորվել է անհոգուրյան որորոցում.—
 Հիմա ուրիշ յերգ է հնչում նրա մեփին ու ականջին,
 Արեվելում հիմա մի նոր առավոտ է արշալույսում:—

Հիմա մի նոր առավոտ է արշալույսում Արեվելում,
 Նրա կարմիր շողերի պես կարավանն իմ զուգված զինված,
 Նոր յերգերի սեմպը արտում, հաղթանակի կրակն աչում,
 Զնգոցումը նոր ուժ ու բափ,—իւ նոր նամբի ուսին նսած:

Շեկ լայնասիւրս անապասի արեվահամ ավազներում,
 Կարավանն իմ մինչեւ կուրծքն ել յերես բաղվի,—առաջ կանցնի.
 Իւ վոսֆ կոխած հագարանյուղ, հագարանյա նամբաներում,
 Սքափումի վորոս ու կանչ, ապստամբ յերգ պիտի ցանի:

Խորասանից Մեճեդ, Շիրազ, մինչեւ Մեկկա ու Մեդիմա
 Զի լավելու այսուհետեւ մուեզզինի յերգ ու նամագ.
 Մարգարեի գրեգումանը փուչ է յեղել, փուչ կմնա,
 Կարավանն իմ չունի մեջքին վոչ ուղտավոր, վոչ շալ արմագ:

Կարավանն իմ բարձած ունի իւր քիկուլնին ագիս-յերգեր,
 Նա կհրում է Ել-Ակաֆի անապասը վորպես մերիկ.
 Իւ զնգոցով, հզոր կանչով պիտի հուզե միլիոն արտեր,
 Մինչեւ միլիոն այդ արտերում վառվե անմար մի փորորիկ:

Մինչեւ ամբողջ Արեվելի ստեպներում լայնաբերան,
 Զարբոնի զիլ կոչը լավի յերկարաւունչ կարավանի.
 Այն ժամանակ ագիսարոպ ուղտաւարին իմ հնադարյան
 Ուրալուրյան արցունքն աչին Ել-Ակաֆում*) հանգիստ կառնի:

Խորասան—Հերաթ 1927 թ

*) Ել-Ակաֆը Հեջազի 'արաբական ծովի միջև ընկած անապասն է.

ԱՇՈՏ ԼՈՒՍԵՆՅ

БИБЛИОТЕКА
 ИНСТИТУТА
 ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
 Академии Наук
 СССР

ԳՅՈՒՂՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԸ

Վորպես աչք,
 Փաղաքուշ մոր աչք—
 Հառած հեռո՞ւ, փոշոս ճամբերին,
 Սպասում է գյուղն անձկալուն՝
 Իր փայլուն վորդուն—
 Հզոր քաղաքին...
 Արդեն լավ՞ում է,
 Կսո՞ւմ եք՝
 Վորդու ձայնը հեռվում վորտրտրոդ:
 Արդեն տեսնո՞ւմ եք,
 Տեսնո՞ւմ եք ժպիտը—
 Պարզած ձեռքերը այն մոր:—
 Շողեկառքը
 Փնչո՞ւմ է ուժգին—
 Ալանո՞ւմ է,
 Ալանո՞ւմ է առաջ:—
 Կայծակ է,
 Կայծակ է հատու՝
 Գյուղի պատներն է փռել:

56434-66

МЭС НАН ГР. НАУК
 ГСС БИБЛИОТЕКА
 ЗУУП-Арм.ССР
 А. А. МАСКАРАД

Նա լո՛ւյս է,
 Փարո՛ս է՝
 Նկռղին անդճւղք է բերել:
 Բորբ հոսանքները
 Տխտան հորձանքով,
 Գործարանների շշակների պես՝
 Յեռանդ են շնչում,
 Տենդ են հաղորդում
 Վաղորդյան քնից
 Յե՛նող ցուրտ գյուղին:
 Հեռո՛ւ քաղաքից,
 Ուր վառվում են ելեքտրոարևներ—
 Գալիս է արեվը,
 Գյուղի կուպրած գիշերվան՝
 Շարտելու անթիվ լուսիկներ:
 Հե՛յ,
 Տեսնո՛ւմ եք
 Մուրճ ու մանգաղի
 Զողումը.
 Լսո՛ւմ եք—
 Յերկաթի գրգիռը,
 Յերկաթի այն ճիչը անո՛ւշ.—
 Լսո՞ւմ ես
 Զգո՞ւմ ես բանվոր, գյուղացի,
 Զգո՞ւմ ես,
 Թե վոչ:

Ռոստով-Դոն 1926 թ.

ՅԵՐԳ ԴՈՆԻ ՄԱՍԻՆ

Լայն ու արձակ այն դաշտերով, այն դաշտերով լայն ու
 արձակ—
 Հոսում ես, Դո՛ն, միշտ մեղմահոս՝ դանդաղ, հանդարտ ու
 անկարկաչ,
 Վտակներով, առուններով, ստեպների դեմքը ցանցած՝
 Ժպտում ես դու հեռուններին, հեռուններին կապտականաչ:
 Քո ափերին կանաչապատ քաղաքներ են փռվել անթիվ,
 Գյուղեր անթիվ ու անհամար ճիչից զարթնող հուր յեր-
 կաթի,
 Ու Ռոստովը կանգնած համառ մեծ հանգույցում ճամ-
 բաների՝
 Վոնց ղեկավար հրահանգում է քաղաքներին ու գյուղերին:
 Քո ափերին բուռլակները առավոտից մինչ իրիկուն՝
 Նավակները բեռնավորված քաշում են միշտ բազկով ճկուն,
 Յեվ մերթ ընդմերթ յերգ են յերգում՝ բուռլակների կա-
 նայք խմբված,
 Յեվ մերթ ընդմերթ յերգ են յերգում՝ խինդ ու ծիծաղ
 իրար խառնած:
 Քո ափերին մեծ զավողներ, գործարաններ յերկինք մեխ-
 վող՝
 Ճչում են գոռ, խրոխտ ձայնով՝ աղաղակով, ուժգին թափով,
 Ու յե՛նում են նոր զավողներ ձայնակցելով նրանց ճիչին,
 Ու դեռ քանի՛ նոր շշակներ պիտի հնչեն քո ականջին:
 Քո ափերին՝ հովիտներում ու դաշտերում կանաչ ովկյան—
 Ժիր գյուղացին հողն է վարում՝ կամքով արի ու առնական,
 Ժիր գյուղացին հողն է վարում՝ յերգ է յերգում միշտ
 հաղթական,
 Յեվ տրակտորի ղեկը բռնած հիմա գիտե բախտն իր
 վաղվան:
 Հսկա նավեր ջուր ճեղքելով անց են կենում շտապ, ագահ,
 Լող են տալիս արագընթաց ու չեն ուզում կորցնել մի պահ.

Հասկացել են կարծես նրանք որերը մեր հրդեհավառ,
 Հասկացել են, վար կյանքը այս՝ արշավ է մի վաղվա համար:
 Յեվ կանալդ ենք փորո՛ւմ ահա սրտով վառված ու ժրաջան,
 Շուտով, շուտով ընկեր դառած ձեռք կմեկնի ղեպ քեզ
 Վոլդան,

Ու վողջույնին վողջույն տալով՝ առողջ; ջահել կանգնած
 փոտի—

Ջրանցքներն մեր լույս յերկրում դու կկապես մի նոր
 գոտի:

Յես քո պայծառ նայվածքի մեջ իմ մեծ յերկրի գեմքն
 —եմ տեսնում

Նա յեւ այգպես միշտ խնդասիրտ, վառ տեսչանքներ ունի
 ներսում:

Ո՞վ է ասում, թե ծովը միշտ լայն է քեզնից ու գեղեցիկ,
 Քեզնից էլ վա՛ռ, քեզնից էլ լա՛յն, ո՛ր, իմ յերկրի լուսե
 մասնիկ:

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ իմ աչքերին թվում էս դու վառ ու ան-
 գին—

Այստեղ, այստեղ, այգ ափերիդ հաղթ բանվորը մուրճը
 ձեռքին՝

Իր այսորվա կյանքն է դարբնում, քարփիչներն է շա-
 րում վաղվա,

Իսկ գյուղացին գարթնող գյուղում ելեկտրոլամպ է վա-
 ում հիմա:

Ահա ինչու իմ աչքերին ու իմ սրտին մոտիկ էս դու—
 Քո այսորվա կյանքն արեվվառ հիացմունք է տալիս մարդու.
 Ով չի տեսել քեզ գյուլթի՛չ Դոն, կհիանա յերբ վոր տեսնի,
 Ով տեսել է մի որ առաջ—կգարմանա այսոր տեսնի:

ՏԻՎՐԱՆ ՏԵՐՈՒՆԻ

Լ Ե Ն Ի Ն

Հեռավոր ու հեռու, դարերի մշուշոտ խորքերից
 Քալիս եր փոթորկված, հորդացած մի հեղեղ դարձած Նա.
 Նշածն աչքերը—սուր սվին—հառել եր գալիքին
 Ու գալիս հաստատուն պատգամով նոր կյանքի արևկա:

Դարերի ճամբան մուլթ, մշուշ եր ու դաժան, առապար,
 Պայքարը դժվարին, բայց յերբեք հուսահատ ու լքող...
 Յեվ արդար բարկության ցասումն ու գայրույթը յերկնավառ՝
 Նեց՛ւկն եր Հանձարի—անհողորդ և ըմբոս, ընդվզող...

Յերկիրը գառամած մի ծերուկ—հորանջում եր անբան,
 Չեր շարժվում, չեր ցնցվում—ժանրացած մշուշ եր ամենուր.
 Շնչասպառ ու խեղդվող բյուր մարդիկ—աշխատող ու բանուկ՝
 կյանք չունեյին աշխարհում միգապատ, անթափանց ու
 տխուր...

Ու անթիվ դարերի մառախլով պարուրված խորքերից,
 Տառապող մարդկության տանջանքից ու ցավից Նա ծնված՝
 Հուղմունքից բռնկված՝ վորոտաց իր ձայնով ու գոչեց
 Հաղթական ու հատու... և ծերուկ աշխարհը դողդողաց...

«—Վերջ արդար վաստակով աշխատող
 Ու ապրող մարդկության տանջանքին.
 Վերջ այս ծուլ ու անբան, հորանջող,
 Ծանրաքուն, մշուշոտ աշխարհքին...»

Հասել է պայքարի դարը նոր.—
 Թող կորչի յերկիրն այս ծերուկ՝
 կարգերով իր վայրագ ու մոլոր,
 Վոր բանա եր տանջանքի—մի անձուկ:

Թող յեռան լավաներ, հրդեհներ,
Թող կարմիր բոցերում մոխրանան
Բիրա կարգեր ու իշխան, ճնշումներ,
Վոր ժպտած մեզ կյանքի ապագան:

Թող վառվեն սրտերը բորբոքված,
Վոր դարեր շարունակ միշտ փակված՝
Կրել են հազար ցավ ու տանջանք—
Սիրելով քրտնաջան աշխատանք:

Հրավառ լավաներ թող պոռթկան,
Թող մո՛ւրհն ու մանգաղը շիկանան,
Վոր զարկեն ու հնձեն լայնարձակ՝
Բանվորն ու գյուղացին համարձակ...

Ինչ վոր կար հին որից մնացած,
Թող կորչի՛ դարերի մշուշում.
Տառապող ցեղերը գրկաբաց՝
Թող ապրեն նոր կյանքի աշխարհում...

Դարերի սրտամաշ կենցաղում տառապող
Մարդկության վշտերի բոցերում Յես ծնված՝
Հասել եմ պայքարի վերջնական այս դարին
Ու խրել սայրսուր նիզակն իմ շիկացած՝
Աշխարհի սրտի մեջ՝ շառաչող, և՛ հատու, ու ցնցող...

Նետել եմ Հոկտեմբեր աշխարհի չորս բոլոր
Ու վառել սրտերը կարոտով սպասող.
Մանր ու մեծ ցեղերին նոր կենցաղ ու նոր որ
Բերել եմ դարերի պայքարով արևշող...

Յերգում եմ անա Յես բոլորին,
Աշխարհի մի ծայրից մինչև մյուս՝
Կանչում եմ գեղջուկին, բանվորին,
Յեվ ճնշված ազգերին, վոր անլույս

Ապրել են հինավուրց որերում
Ու ասանջվել կենսամաշ հոգսերում»:

Ու թնդաց վորտուր Հանճարի աշխարհից աշխարհներ,
Ովկյանից-ովկյանոս—հեռավոր, անծանոթ յերկրներ...
Դորդաց յերկիրը դարերի մշուշից արթնացած
Ու շարժվեց տարերային մի թափով մուլեգին, սրընթաց...

Նոր-Նախիջևան 1927 թ.

Ի Մ Յ Ե Ր Գ Ը

Յես ել չե՛մ կարող իմ սրտի անհուն
 Խինդը շարձակել ու չյերգել հզոր
 Որե՛րը՝ կարմիր, որերն այս հնչուն,
 Վոր զիլ թնգում են սրտերում բուսար:
 Յերկար լռեցի... և անա այսօր
 Մի յե՛րգ կռեցի իմ սրտում անշեջ,
 Վոր հնչեմ չորս կողմ աշխարհի բոլոր,
 Վոր թնգա՛, գնգա՛ վառ սրտերի մեջ...
 Յե՛վ այսօր անա նետում եմ յերկրի
 Բոլոր կողմերին իմ յե՛րգը՝ հնչո՛ղ,
 Իմ ձի՛չը՝ հզո՛ր, ի՛մ խինդը՝ բարի՛,
 Իմ խոսքը՝ կարո՛ղ, իմ միտքը՝ թռչո՛ղ...
 Ձե՛մ կարող լռե՛լ, չե՛մ կարող չյեր գե՛լ,
 Իմ հեռու՛, մտախ՛կ ընկե՛ր, բարեկա՛մ.—
 Լսե՛ք իմ յերգը, տեսեք վո՛նց հորդել,
 Հոսում ե վարար աշխարհում ովկյան:
 Ձե՛մ կարող լռե՛լ... Յես հեղեղ դարձած՝
 Գալի՛ս եմ անհուն կուտակումներից
 Բյուր տարիների՛ անցա՛ծ, գնացա՛ծ.
 Դարերի մաշող տառապանքներից
 Ընդմիջա ազատված՝ գալի՛ս եմ այսօր
 Ներկան ապրելու յերգերով իմ նոր:
 Բոլոր սրտերի վառված հրդեհում
 Ձուլում եմ անա իմ սիրտը հզոր,
 Յե՛վ կանչում եմ զի՛լ, և ուժգին ցնցում
 Տառապողներին աշխարհի բոլոր:
 Կանչում եմ ուժգին և բոլոր նրանց,
 Վորոնք ուզում են թռչել անհունում,
 Վորպես սավառնակ, վորպես ռակետ,—
 Մոլորակներից՝ մի նոր մոլորակ...
 Յես ել չե՛մ կարող չյերգել ու չասել
 Այս նոր որերի ապրումները հուր,
 Որերը՝ կարմիր, սրտերը՝ ջահե՛լ,
 Վոր միշտ լեցուն են գալիքներով բյուր...

Հ Ո Վ Տ Ե Մ Բ Ե Ր

Բնրբ հոկտեմբեր, գալիքների դու մայր անմահ,
 Աշխարհավառ հրդեհների կարմիր յեղերք,
 Փոթորկաշունչ կայծակների վորոտ անահ՝
 Հազար փեղց հազար վողջույն—քեզ խի՛նդ ու յերգ:

Յերկինքներն աստղաբորբոք ու հրակուռ—
 Հորդ ու կարմիր բուցերիդ դե՛մ՝ թնչլ են, անդո՛ր.
 Արևավառ մի նոր կյանք ես փռել հանուր,
 Բազմահազար սրտերի մեջ՝ հուր ու հզոր...

Հազար կյանքեր, հազար ջահել սիրտ ու հողի,
 Հազար ու բյուր հայացքներ ծո՛վ, կարտավառ,
 Հաղթությամբ լի՛ Քո հոյակապ այս նոր կյանքի
 Ո՛րն են յերգում սիրաբորբոք հույզով պայծառ:

Նկուղներից աշխարհների բոլոր ծայրի
 Յե՛վ խորշերից խոնավ ու մութ գնդանների՝
 Քեզ են տենչում, քեզ են ձգտում, ո՛վ Հոկտեմբեր,
 Դու հիացքի՛, հիացմունքի՛ վառ Հոկտեմբեր...

Ո՛վ Հոկտեմբեր, գալիքների ծնող անմահ,
 Աշխարհացունց հրդեհների կարմիր յեղերք,
 Պայքարաշունչ պոյեանների դու հսկյո անմահ՝
 Բյուր փեղքից հազա՛ր վողջույն—քեզ խի՛նդ ու յերգ...

ԱՐՄԵՆ

Գ Ո Ր Ծ Ա Ր Ա Ն Ո Ւ Մ

Քուրանների լեզվակները այրող ու թեփ,
 Հնոցների խուլ վորտար միապաղաղ,
 Տեմպ ե տալիս անիմների պաուստներին՝
 Ույժ ներշնչում այս յերկաթյա գործարանին:

Յե՛վ հոսում ե առվակի պես ձուլվացքը թաց
 Ես հրաշեկ բորբ աչքերից հնոցների,
 Զիլ վշարով ու փշշարով թափվում ե ցած
 Զուլված պողպատ, կարմիր հեղուկ՝ վորպես գինի:

Յե՛վ վայ նրան, այստեղ մանող անփորձ մարդուն,
 Վոր անզգուշ կմտտենա մի կաթիլին.
 Շանթահարված անխոս անբառ կզլորվի
 Այս հուր հրան ձուլվածքներում պողպատային:

Յե՛վ այս հեքոս գործարանը ամենուրեք
 Աշխատում ե և կարող ե դադար առնել,
 Յեթե ուզի թեկուզ վերջին բանվորը սև՝
 Շարժել նրա գոռոզ սրտից վինս կամ մի թել:

Վարանման մեծ մուրճերի զարկը՝ սարսափ,
 Ինքնապատույտ սղոցների վազքը թեթև,
 Կուզեն վերջին ձեռքը լափել ազահաբար,
 Վոր հազենա իրենց անկուշտ վորկորը սև:

Բայց հարյուրներ այս ցեխերում տոկուն ու ժիր,
 Իրենց կամքն են թելադրում ամենուրեք,
 Իրենց կամքն են թելադրում այս սրտերին,
 Այս սրտերին պողպատածույլ ու հրաշեկ:
 Նոր-Նախիջևան 1927 թ.

ՏՐԱԿՏՈՐԻՍ ԸՆԿԵՐՈՋՍ

Հուր արևի դու իմ ընկեր,
 Շողեգութանն ե քեզ քեֆ խնդում.
 Ու դու նրա դեկը բռնած
 Կյանքին կտաս մի նոր յերգում,
 Վոր դու հպարտ ու անվհատ
 Գյուղի գործը պիտի տանես,
 Հողը կոշտ, հողը խոպան
 Պիտի հերկես, պիտի ցանես:
 Առավելում շուռ տուր, շարժիր
 Թևակները, սուր խոփերը տրակտորի.
 Թռիր առաջ խոպան դաշտում,
 Վառ ու սիրուն աղոսներից շարքեր շարի:
 Հողում թաղված ժիր խոփերին
 Ույժ տուր, հողով քո մաշինի.
 Յուզով սնիր հեվքը նրա
 Անիմներին ժիր ու արի:
 Յեվ քո գործը վեհ առնացի,
 Այս արևոտ փոշուն խառնած
 Պիտի ծնի մի նոր գարուն.
 Մի նոր գարուն և վեհ և մեծ,
 Համայն հողով աշխատանքի.
 Կյանքը մի նոր յեռուն շրջան՝
 Աշխատանքի և մեծ փառքի:
 Վարիք, վարիք դու իմ ընկեր,
 Այս արևոտ փոշում հրկեզ.
 Այս հանգած, լուռ մերկ դաշտերում,
 Նոր հույս վառիր, նոր պարծանք մեծ:

Նոր-Նախիջևան 1927 թ.

ՀՐԱՅՐ ՄՈՒՐԱԳՅԱՆ

* * *

Ամեն մի խփոցը նյարդի,
 Ամեն մի թրթիռը սրտի,
 Ամեն մի պտույտը վինտի
 Նոր քայլ ե դեպի գալիքը...
 Ամեն նոր ժողով-զեկուցում--
 Նոր զարկ ե պատրաստ հսին,
 Զանեկ սրտերը կաշկանդող
 Գյուղի խավարին, քնին...
 Ամեն մի մատուր, տրակտոր
 Մաշում ե մի թեկ հսից,
 Պոկում ե մի մի կտոր
 Զառամած պապիս խոհերից...
 Ամեն մի տոն ու տարեդարձ՝
 Նոր միտք յեվ հույզ ե ծնում,
 Ամեն մի աշխատանք ավարտված՝
 Նոր խնդիրներ ե զնում...
 Կոմսոմոլ, փոթորկող սրտով
 Լծվել ես կյանքին յեռուն.
 Քայլում ես հաստատ, անվրդով
 Գեպի վոսկեվառ հեռուն...
 Յեվ այդպես սնհամար վինտեր--
 Նյարդեր ու սրտեր միաձույլ՝
 Լարվում են, խփում համառ
 Գալիք որերի համար...

ՀՈՒՇԵՐ ԳՅՈՒՂԻՑ

Հիմա անցյալը հեռու մի հուշ
 Թափառում ե մտքումս անսանձ
 Ակամա հաշիվ եմ տալիս ինձ
 Թե ինչ եյինք մե՞ք ի՞նչ եյի յես...
 Դեռ ինչքան թարմ են հուշերն այն
 Ակների ճռուտը սելի
 Յեզրերի զանգակներն ուրախ
 Դեռ զնգում են սրտումս ելի,
 Քաղցր եր բառաչն այն ուրախ
 Ճիպտտի հարվածը ճարպիկ
 Վոր հասցնում եյի նն չար հորթերին
 Վազելով հետքներից բոբիկ...
 Հիշում եմ դաշտ գնալիս
 Տղերքով գունեղներն հեծած
 Վոնց եյինք ճիպտում քշում
 Միմիանց թասիբի պցած:
 «Տեսնենք ում ձին կանցնի»
 Հայ եյինք տալիս խմբով
 «Հեյ ջան Մարալ ջան Մազան
 Չիսի թե թողնես ամոթով»...
 Ե՛խ որեր մեռած թաղված
 Ե՛խ աշխարհ լեն ու բարի
 Չգիտեյինք մեզնից ծածուկ
 Ինչեր ե կյանքում կատարվում
 Ամեն մի անցյուղ տարի
 Քանի կսկորդ ե սղոցում:
 Դեռ փոքր եինք անփորձ տղերք
 Ինչ գիտեյինք ինչ կար աշխարհում
 Բանվոր ու բուժուն ինչե
 Կուլակն ու բաարակը ինչ...
 Յեվ թվում եր աշխարհը հանգիստ
 Պտտվումե, վոնց կամը կալի...
 Տեսել եյինք քյոխվեն գզրին

Մրան կամ նրան ծեծելիս
 Եսեւ հորս պատմելով
 „Գող“ „Հողվերմագեր“ դուրս գալիս
 Ով կհավատար վոր ուրիշ,
 Մեզ անհայտ մեր գյուղիցը դուրս
 Աշխարհում ուրիշ մի բան կար
 Մեր մտքից մեր սրտիցը դուրս:
 Բայց հիմա ո՞ հիմա գիտեմ
 Ամբողջ գալստնիքն աշխարհի
 Գիտեմ վոր Հոկտեմբերերն արդեն
 Ապրելե տասը տարի...
 Գիտեմ և այն ել վոր աշխարհը
 Տասը պտույտ ե գործել
 Իր համա: տասը պտույտ
 Մեզ համար հազարն անցել:
 Տեսնում եմ արեվի պես վառ
 Հոգուս դեմ չկա գաղտնիք
 Յեթե աշխարհը փակ դուռ ե
 Յես ել մի բացող բանալի...

ԳՈՂՈՍ ՍԱՆՈՅԱՆ

Ա Յ Ս Ո Ր

Այսօր աշխարհը հղի յե դառել մեծ հոկտեմբերում,
Այսօր աշխարհը խնդում ե նորից վառվող հրդեհում:

Այսօր աշխարհը փոխվել ե հիմքից, նման չե հսին
Նորեկ որերը կրակ են դարձել վառվում են կրկին:

Մեր յերկիրն՝ հիմի գալիքի համար նոր շենք ե հիմնում
Յեվ ուժգին կերպով առաջ ընթանում, նոր կյանք ե բերում:

Այսօր ամեն տեղ կովի յե յելել ճորտը տիրոջ դեմ
Դասակարգի մեծ արգար պահանջն ե այսօր յելել բեմ:

Այսօր չինաստանն ե լողում կովի կարմիր ալիքում
Յեվ հնդկին ու արաբը աշխարհի մյուս ծայրամասերում:

Այսօր ամեն տեղ պատնեշ են սարքում կովի դուրս դալու
Վողջույնի կանգնած մեծ հոկտեմբերին զիմավորելու:

Մոսկվա 1927 թ.

Մ. ԳՈՐՈՅԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ

Նա ծնվեց հրավառ, կարմիր որերում
Հզոր մուրճերի հարվածների տակ
Հավատով լցվեց գեպի ապագան՝
Դեպի գալիքը—դեպ մեծ հակթանակ:

Ու բյուր տենչանքներ բոսոր կրծքերում
Նրանք նետվեցին դաշար պայքարի,
Վառ ազատության հուրը սրտերում
Ընկան զոհվեցին կամքով վառ արի.—

Յեվ այսօր կանգնած մեր հողթանակի,
Տասերբորդ տարվա վեճ շեմքի վրա,
Տոնն ենք կատարում, տոնը ձեր գովքի
Ձեզ մեծ հերոսներ, վառ հոկտեմբերի...

Կրամնոգոր

ՋԱՐԹՆՈՂ ԱՐԵՎԵԼՔ

Արևելքն այսոր զարթնել է թափով,
 Արևելքն այսոր վառվել է բոսոր,
 Իմ սիրտն ել այսոր վառ է նոր բոցով,
 Իմ յերգն ել այսոր հնչում է հզոր...

Վոտքի յե կանգնել այնտեղ չին կուլին,
 Վորպես մի՛ պաշտպան իր արդար դատին,
 Ինչպես մի հարգանք ալեկոծ ծովի,
 Յերկիրը տանջված գնում է կովի...

Վոչ մի դավաճան փոխել չի կարող,
 Կամքը չին կուլու, սիրտը լիքը վոխ,
 Յեվ ո՞վ կարող է ծովի դեմ կանգնել,
 Նրա անավոր ուժին դիմադրել...

Արևելքն այսոր վառվում է բոսոր,
 Սրտերն ամենքի թնդում է այսոր,
 Վառվում է մեր դեմ, վառվում անվեհեր
 Մի հզոր գալիք—համայն հոկտեմբեր...

Կրտսնողար

Ս Ր Ա Պ Ի Ո Ն

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն

Յեվ կյանքը մեր վառ ու յեռուն՝
 Գարուն է միշտ, աշուն չունի:
 Թռչում ենք մենք հեռո՛ւ հեռուն,
 Թռիչքը մեր գաղար չունի:

Դարը՝ գարուն, կյանքը՝ գարուն,
 Որը՝ գարուն, ժպտուն գարուն.
 Արե՛վը բորբ հուր է վառում
 Կյանքի կարոտ, մեր սրտերում:

Յերկաթականչ յերգն է թնդում,—
 Շոգեգութան, լծակ, անիվ,
 Ճիչ ու սուլոց, վազք ու խնդում,
 Տենչանք ու հույզ քանի՛, քանի՛:

Ձա՛ն, գարուն է ալ ու ալվան,—
 Մեր աշխարհը ծաղկող գարուն...
 Մենք կերտում ենք կյանքը վաղվան,
 Կռում ենք միշտ, հնձում, վարում...

Մ Ո Ւ Յ Է

Հ Ի Ն Ն Ա Վ Ը

(Պատկեր)

Նվեր Բագվի հեղափոխական պրոլետարիատին

Արևի այրող ճառագայթները վաղուց արդեն ջերմացնում էյին նավաշինարանի մեքենավորի ոգնական Ղուլ-Հասանի կնճոռոտ ճակատը:

Նա իր արծվի հայացքով դիտում էր ծովի խաղաղ տարածություն մեջ լողացող անթիվ նավերին, վորով լցվում էր նրա հոգին հաղթող ուղիների անսպառ վեհությունը. իր ուրախությունն արտահայտելու համար, արևից սևացած նրա հաստ շրթունքները յերկու բառ միայն արտահայտեցին:

— Բոլորը մերն է.

Ղուլ-Հասանը կողքի գրպանից հանեց արծաթե անագին ժամացույցը, լավ տընադելով նրա սլաքների շարժումը, ձեռքը տարավ շոգեմեքենայի սուլիչին և զիլ կերպով սկսեց լսվել նրա ազդարար ձայնը:

Այդ թեթև գործողությունը կատարելուց անմիջապես հետո, նա հանեց գրպանից ձխախոտի քիսան և բաց արեց խնամքով փաթաթված նրա ծալքերը, Ստամբուլի գեղին թուփունի վոսկի թելերը բթամատով հուպ տալով անագին չիբուխի մեջ, վատեց, ազահ ցանկությունը, և իր թոքերի ամբողջ կարողությունը սկսեց ծծել կապույտ ծուխը, իսկ թուփունի քիսան կրկին նույն խնամքով ու հոգատարությունը ծալեց և տեղավորեց գրպանում:

Ինչպես միշտ, այս անգամ ևս Ղուլ-Հասանն իր թուփունի քիսայի հետ կապված հիշողությունների գիրկն ընկավ:

Նորից նրա փոքրիկ ու ծվածկ գանգի մեջ, կինոթապավենի պես սկսեց պատկերանալ նրա անցյալը, վորպես կենդանի տեսիլ:

* * *

Ղուլ-Հասանի գլխով կյանքի միայն յերեսուն գարուններ էյին անցել, բայց այնքան վաղ և այնքան շտապ կերպով կյանքի ձմեռը շաղ էր ալել նրա սև գիշերի պես մութ մագերում սպի-

տակ ձյունը, վոր նրան առաջին անգամ տեսնողը հազիվ թե համաձայնվեր, վոր նա հիտունից պակաս տարիք ունի:

Չնայած գրան, Ղուլ-Հասանի հիշողությունը չափազանց սուր էր. ամեն անգամ, յերբ գրպանից հանում էր նա իր թուփունի քիսան, գրա հետ միասին սկսում էին վերարթնանալ նրա բոլոր հիշողությունները, վորոնք սերտ կերպով կապված էին այդ քիսայի հետ:

Ահա նրա հիշողության մեջ պատկերանում և իր հայրենի գյուղը, հեռավոր Պարսկաստանում, ուր այնքան դառն ու կսկըծալի որեք անցկացրեց՝ Ղուլ-Հասանը, գյուղատեր խանի ծանր հարկատվությունից իրենց փոքրիկ տնտեսությունը քայքայումը և ապա խաների մոտ իր դուրսությունը, վորից շահեց Ղուլ-Հասան անունը: Ապա իր սիրած հարսնացույին իր ձեռքից խլող խանի սողային սպանելը, վորի պատճառով թողեց ու փախավ սահմանի ևս կողմը. այդ բոլորից նրան միակ հիշատակ էր մնացել թուփունի ևս քիսան, վորը նվեր էր ստացել իր սիրած Սաքինից:

Այդ բոլորից հետո, նրա առաջ պատկերացավ Բագուն իր նավթի դավղներով, ուր առաջին անգամ նա ընդունվեց սև բանվոր. քիչ ուժիկ, անմաքուր կյանք, վորի պատճառով նա մի քանի անգամ ծանր հիվանդացել և հիվանդ որերի վարձը չեր ստացել ու ձեռնարկել են գործադուլներ, շնորհիվ վորի միշտ էլ հեռացվել և գործից. աշխատել և ուր պատահել. իսկ հետո էլ բռնակրություն արել ծովափում:

Բայց անա փոխվում է Ղուլ-Հասանի փոքրիկ գանգում կինոթապավենը. Ռուսաստանում սկսվել է մեծ հեղափոխություն. Ղուլ-Հասանն էլ մասին լսել էր բանվորների գաղտնի ժողովների ժամանակ, գրա համար էլ նա կարողանում էր իրարից տարբերել բանվորական և բուրժուական հեղափոխությունը:

Նա անմիջապես վորոշեց իր դերը, նետվեց հեղափոխության գիրկը և մտավ Անդրկովկասի հեղափոխական կարմիր գվարդիայի մեջ, միշտ էլ պատասխանատու դերերում, միշտ և հեղափոխական բանվորների կողքին:

Ռազմական հեղափոխությունն անցավ, յեկավ շինարարական հեղափոխության շրջանը, իսկ Ղուլ-Հասանն այստեղ ևս կատարում է մի շարք պատասխանատու աշխատանքներ, թե կուսակցական և թե պետական մարմիններում, միաժամանակ սովորելով տեխնիքական կուրսերում այժմ նշանակված էր մեքենավարի ոգնական:

Մինչ Ղուլ-Հասանն աշխատում էր ի մի գումարել իր յերեսուն տարվա կյանքի մանրամասնություններն ու կատարված փոփոխությունը, ինչպես այդ անում էր միշտ իր զեկուցումների ու հաշվետվությունների ժամանակ, հանկարծ սուլիչի ձայնից աշխատանքի գնացող բանվորների շարքերը դեպի իրենց գրավեցին նրա ուշադրությունը վորն իր հին մտքերի թելը կորցնելով քայլերն ուղղեց դեպի բանվորները:

* * *

Դազգյահների առաջ շարված բանվորները մի առանձին թափով էյին աշխատում, հին նավը, վորը խորտակվել էր Բագուն հակահեղափոխականների ձեռքն անցնելու ժամանակ, այժմ դուրս բերվելով նորոգվում էր և ավարտման մոտ էր:

Ղուլ-Հասանն այդ աշխատանքով այնքան էր վողեկորվում, վոր հաճախ աշխատում էր վորև գործ անել և իր աշխատանքը միացնել ընդհանուրին:

Նա չիբուխից քուլա-քուլա ծուխը բաց թողնելով, մոտեցավ նավի մեջ աշխատող բանվորներին:

— Հաջող աշխատանք ընկերներ, ասաց նա բարի լույսի կամ սելամ ալեքի փոխարեն.

— Հաջողությունը մերն է.— պատասխանեցին մի քանի բանվորներ:

Ապա Ղուլ-Հասանը մոտենալով իր նախկին ընկեր ուստա Հարութին, վորը յերկար տարիներ է վեր աշխատում էր նավաշինարանում, սկսեց նրա հետ մի քիչ սրախոսել.

— Ա՛՛ քիչի, ուստա Հարըթ, մեխերը պինդ ես խփում թե չե՞...

— Ենենց պինդ եմ խփում, վոր քյասարախների (մուսավաթիսաներին) աչքն էլ եմ հանում.

— Աչի, ինչու հենց քյասարախների աչքն ես հանում, բա ձեր դաշնակների աչքերը պահում ես թթու գնես ինչա՞.

— Դե հենց յա դաշնակ, յա թե քյասարախ, երկուսն էլ մեկ են, ի՞նչ տարբերություն. հենց նրանք էլ մենշեիկների թայն են, վոր մեր յերկիրը քանդին ավերին.

— Հա՛, յուղաշ Հարըթ դյուզա, նրանք յեղան պատճառը, վոր մեր շինարարությունն էսքան յիտ մնաց, ելա գիտես յուղաշ Հարըթ, ելա հար իքիսինի ուչ նահլաթ.

— Բալի-բալի յուղաշ Հասան, հենց իրեքին էլ իրեք նահլաթ, հիմա ես յերկիրը աշխատավորներիս և աշխատավորներիս էլ կը մնա, այդ ասաց ուստա Հարութը թե չե սկսեց յերգել:

Մենք դարձել ենք կրասնարմեց

Ձեռնի բալչիկ

Դե սարսափեք հիմա մեզնից

Դաշնակ, մենշեիկ.

Գնաք տարով չգաք բարով

Ռասուլ զադե պարուն Պատխով

Ես յերկիրը մերն է յեղել

Մերն էլ կը մնա...

Ուստա Հարութն իր յերգն ավարտեց թե չե, բորը բանվորներն սկսեցին ըղավել.

— Սաղ ոլ, սաղ ոլ յուղաշ Հարըթ, յաշան, բրավո...

Յերը Հարութն իր առանձահատուկ կոմիկությամբ սկսեց գլուխ տալ իրեն յաշաւըն ասող ընկերներին, հանկարծ նրա խիտ հոնքերի տակ թագնավա՛ խորամանկ աչքերը նկատեցին հին նավի ճակատին մնացած վեց խոշոր տառեր:

„ Н О Б Е Л ь “

Հարութն անմիջապես վերցրեց մուրճը և ունելին, պոկելով հին տառերի մնացորդը, վորը հիշեցնում էր Բագվի նախկին նավթարդյունաբերողի անունը և ձեռքին տարուբերելով այդ վորմելի ցուցանակն ասաց.

— Ընկերներ՛ր, ուղիղ 15 տարի սրանից առաջ էր, վոր իմ բազուկներով ամբարցրի ես նավի ճակատին եզ անունը, իսկ եսոր ինքս էլ քանդում եմ:

— Ե՛հ, յեուղաշ Հարըթ, բա յիս ինչքան իմ ուսերի վրա բուներ եմ կրել ես նավի համար, մինչև անգամ ուղամթերքի մեծ-մեծ արկղներ, վոր պատրաստված էին յեղել հենց մեզ պես բանվորների ձեռքով, մեզ պես բանվորներին էլ կոտորելու համար, հե՛յ գիդի աշխարհ հա՛, ասաց Ղուլ-Հասանը չիբուխը փրստացնելով:

— Ընկերներ մեզնից ամեն մեկն իր բաժինն և ունեցել մեզ համար միանգամայն աննպաստ ձեռնարկներ կառուցելու գոր-

ծուժ, մենք ինքներս մեր ձեռքով բանտեր ենք կառուցել, կախադասնի սյուներ բարձրացրել մեզ համար, իսկ մեր թշնամիները համար զեղարվեստական տաճարներ և շքեղ պալատներ, ե՛հ, անցան, անվերադարձ կերպով անցան են որերը, այժմ մեզ, աշխատավորներին և պատկանում մեր յերկիրը և նրա բարեբները, — ասաց տախտակագործ Տարատովը ճակատի ծալքերի մեջ կիտված քրտինքը սրբելով, հնացած կեպկան հրեց մինչև ծոժրակը:

— Այո՛, մերն և ամբողջ յերկիրը և մեր ստեղծած բարեբեց ոգավիճու իրավունք ունեն միայն աշխատավորներն ու բանավորները, ասաց Հարութը և մուրճի հարվածներն իջեցնելով հին հավի ցուռկին, ամբացրեց նրա ճակատին լատինական թյուրքերեն տատերով նրա նոր անունը «ՇԱՐԿ ԻՆԿԼԱՐԻ»:

Ղուլ-Հասանի ուրախությանը չափ ու սահման չկար:

Նա միանգամ ևս բաց արեց խնամքով ծալած թուփուռնի քիսան, բթամատով նորից հուպ տվեց անազին չիբուխի մեջ վոսկեթել թուփուռնը, ու ել յետ խնամքով ծալեց քիսան և նրա հետ կապված իր հին հիշողությունների կծիկը ևս դրեց գրպանը, իսկ չիբուխի ծուխի քուլաները դուրս հանելով լայն քթածակերից, նրա փոքրիկ գլխում դարթնում էին նորանոր մտքեր:

— Նորից մի նոր հաղթանակ, շինարարական մի նոր նվաճում ևս, քանզում ենք հինը և նորը շինում, — մտմտաց Ղուլ-Հասանը, և շտապեց մեքենավար Բերտմանին տալ այդ մասին իր զեկույցը:

— Նախ արդեն պատրաստ և, ինձ թվում և պետք և հընչեցնել նախաճաշի սուլիչը, վորից անմիջապես հետո նորոգված նավով մի վորձարշավ կատարել:

Բազու 1925 թ.

Հ. Ա.Ռ.Ա.ՔԵԼ

ԴՌՆԱՊԱՆ ԳԻՈՐԳԻՆ

I

Մի փոքրիկ մարդ էր: Կարճ, վտիտ մարմնով: Միայն ձեռքերը կոշտ ու կոպիտ էին, մեծ: Սովորություն ունեւր նոսր՝ բեխերը միշտ խնամքով սղալել:

Տարերով մարդ էր, բայց սիրում էր զրուցել ու մեկ մեկ էլ կատակներ անել: Ինչ վոր աշխուժություն կար մեջը: Հագնում էր հին, գինվորական կոշիկներ, վերելից էլ փաթեթում վոտքերը: Իր գործատեղում միշտ կապած ունեւր քաթանե սպիտակ գոգնոց.

— գործի վախտը սիրում էր գործի մարդ լինել:

Կուսակցական հիմնարկության դոնապան էր Գիորգին:

Նա ջանասեր էր իր գործի մեջ. պարտաճանաչ: Շարունակ մի բանով զբաղված կլիներ: Ավելում էր բալին ու պարտեղը, մաքրում քարերից, ծառերից չորացած ճյուղերն ու տերևները պոկում, ծաղիկներին խնամք տանում, փոխում ավազանի ջուրը: Իսկ յերբեմն էլ, ազատ ժամերին նստում էր պարտեղի միակ թթևուտակ ու զովանում ամառվա շոգերից:

Մի որ յերկիրյան յերբ պարտեղի ծաղիկներն էր ջրում նա, դարձավ ինձ. —

— Տեսնում ե՞ս, ծառի վրա մի հատ բալ չեն թողել: Հետո

ինչքան եր բռնե՛ր: Ո՞վա քաղում, չես իմանում: Ես յերեք տարի ա ետեղ բանում եմ, մի որից մի որ դեռ մի հատ բերանս չեմ դրել:

Յե՛վ գլուխն որորելով դարձյալ շարունակեց իր գործը:

Միշտ այդպես եր Գիորգին: Ամենաչնչին բանը աչքին դա- լիս եր: Ինչ վոր իրեն եր վերապահված հետեկու, յերբեք աչքա- թող չեր անի: Սերտ կերպով կապվել եր հիմնարկության հետ, ինչպես իր սեփական տունը:

Հիմնարկության բոլոր ծառայողներս սիրում էյինք Գիորգուն, նա յել իր հերթին բոլորիս հետ սիրով եր ու մտերիմ:

Ազատ ժամերին գիտեր առորյա անցու դարձից, դեպքերից խոսել, կատակներ անել սրա ու նրա հետ: Չնայած իր տարիքին, նա կարողանում եր շարժել ուղեղը, հաղորդակից լինելով անց ու դարձին:

Իր աշխատասիրության համար, Գիորգին ընտրվել եր 'տեղ- կոմի անդամ և քչից շատից կարողանում եր աշխատել:

Գիորգին ինքը ցանկություն հայտնեց լիկկայան հաճախելու. և այժմ գրաճանաչ եր արդեն: Յերբեմն, ազատ ժամերին նրան կարելի եր տեսնել պարտեզի հեռու մի ծայրում նստած, գիրկապ անելով, դասը կամ լրագիր կարդալիս:

Ուրախ եր Գիորգին:

Ապրում եր գո՛հ իր վիճակից: Ընտանեական հոգսեր չուներ ենքան: Իր նման մի պառավ կին ուներ և խնամքին՝ յեղբոր լորբ աղջիկը:

Ձավակներից վաղուց եր բաժանվել: Յերկու վորդիներից մեկը խեղդվել եր դեռ փոքր հասակում, իր հորեղբոր հետ գետում ձուկ վորսելիս: Մեծ տղան ել սպանվել եր Բագվի կովին:

Գիորգին թեպետ մոռացել եր վիշտը բայց յերբեմն միայ- նակ ժամերին, հիշում եր իր մեռած վորդիներին, առանձնապես մեծ տղին ու վաղուց մոռացված վիշտը, նորից կրճում եր նրա սիրտը: Հաճախ այդ տխուր մոմենտներին, նա առանձին պար- ծանքով հիշում եր, վոր իր վորդին մեռել և բանվորների ու գյուղ- դացիների համար: Այդ նրան մխիթարում եր ու զգում եր նա իր մեջ վոր տղան հերոս և յեղել:

* * *

Աստավա շոգերը սկսվել էյին: Հիմնարկության աշխատակից- ների առորյա խոսակցության առարկան եր արձակուրդները, հան-

գասյան տուն: Գիորգին այնքան ել չեր հետաքրքրվում արձակուր- դով ու հանգստությամբ:

—Յես հեչ,—ասում եր հաճախ—մենք ցրտին ել ենք սովո- րել, շոգին ել: Դուք, ջահելներդ գնացեք, վոր առողջ լինեք:

Հանգստյան աների սեղոնը սկսվելիս, տեղկումը վորոշեց Գիորգուն մի ամսով հանգստյան տուն ուղարկել:

Ուրախ եր Գիորգին: Ուրախ էյին նաև հիմնարկության աշխատողները: Գնալու որը նա յեկավ մեղ հրաժեշտ տալու:

—Հետևիր քեզ, վոր լավ կազդուրվես—նկատեցի յես, նրա ձեռքը թոթափելով:

—Տեսնենք.—ասաց— թե չե ծերությունը դռում ե: Ե՛՛հ... հեյ՛ գիտի ջահելություն,—ավելացրեց ապա— գյուղ- լով վոր տույր Գիորգուն, քար չեր անի: Մի ժամանակ քարփիջի զավողում վոր բանում էյի, երեք մարդու գործ էլի շինում: Հա- մա ի՞նչ ոգուտ... ո՞ւմ համար: Սաղ ջանս ել գնաց կյանքս ել հետը...

—Իեռ ջահել ես, մի մտածի Գիորգի. չերթաս հանգստյան տուն ավելի կջահելանաս—կատակեցի յես:

—Ե՛, ինչ ջահել ես գտել դուն ել: Չահելը դուք եք վոր վար- դի պես նոր եք սկսում բացվել. մենք յերանի պիտի տանք ձեզ:

II

Գիորգու գնալուց մի յերկու շաբաթ անց յես ել արձակուրդ վերցնելով ուղեկավորվեցի հանգստյան տուն:

Տեղ հասնել տեղավորվելուց հետո, հետաքրքրվեցի թե ինչ գրության մեջ Ե Գիորգին: Հետեյալ որվա ճաշին, նրան պատա- հեցի ընդհանուր ճաշարանում:

Ըստ յերևույթին նա չեր սպասում:

—Պա՛, բարով, բարով—ուրախացած բացականչեց նա, ամուր թոթափելով ձեռքս:

Բավական կազդուրվել եր: Ինչպես յերևում եր լավ, ողն ու անունըը նրա վրա գալիս եր:

Ճաշվա ընթացքում հետաքրքրությամբ և մանրամասն հար- ցնում եր քաղաքից, իրեն ծանոթ զանազան անձնավորություն- ներից, կարծես տարիներ եր վոր բաժանվել եր:

—Լավ ե՞ս զգում քեզ այստեղ—հարցրի յես յերբ նա վեր- ջացրեց իր հարց ու փորձը:

—Փա, ինչ խոսք վոր լավ:

—Լա՞վ են կերակրում:

—Թագավորի պես: Առավոտներն, ախպեր ջան, տալիս են կաթ, մի երկու ձու, սպիտակ հացով կարագ—շարեց նա իրար յետևից—ճաշին ել յերկու, ետեց վախտ և լինում, իրեք բլուզկեց կերակուր, իրիկունկ իրա դաշգին:

Ճաշը վերջացնելուց հետո նա առանձին ախորժակով մի յերկու բաժակ ջուր խմեց ու սղալելով բեխերը բացակահեցեց:—

—Լա՛ղաթ:

—Ձեյեր ուզի՞, Գիորգի, վոր կյանքում միշտ եսպես հեշտ ու լավ լինեիր ապրելը—կատակով հարցրի յես, յերբ ճաշեցինք և դուրս յեկանք:

Նա ծիծաղեց իր բարակ նուրբ ձայնով և գլուխն որորելով աջից ձախ ասաց—

—Մաղալու մարդ ես, իմ արևը:

—Ձե, կատակը մի կողմ—սնդեցի յես:

—Ե՛, ախպեր ջան, ուզենալն, ինչի չեյի ուզի վոր: Յես ել կուզեյի, դու ել կուզեյիր, մեկն ել ու միուսն ել: Համա վո՞րտեղից: Մինչև չաշխատես, չալիշ չգաս, վո՞րտեղից կարաս եղպես ապրել. —այժմ բավական լուրջ կերպով ասաց նա:

Յես նորից հակաճառեցի, սնդեցի, թե այժմ մերն և իրավունքը, պետք է լավ ապրենք:

—Մինչև նեղ որ չքաշես, լավ որ ըսկի չես տեսնի. սա աշխարհի որենքն և,—ձանր կերպով ասաց Գիորգին:

Դանդաղ քայլերով անցանք ծառուղու խորքը: Չնայած որվա ժամին ողբ բավական զով էր: Շուրջը նկատելի էր մաքրութուն, ինամքով մշակված բույսեր ու ծաղիկներ:

Այնուհետև Գիորգին մի քանի բան ել պատմեց իր ամառանոցային կյանքից, թե կարգում են, դասախոսութուններ, կինո և ներկայացումներ և լինում:

—Ըսկի չենք իմանում որերը վոնց են անցնում.—ավելացրեց վերջը:

III

Որը կիրակի էր:

Թեպետ ամառանոցավորների համար ամեն որ կիրակի յե, բայց ամառանոցի կիրակին ել իր բնույթն ունի:

Վաղ առավոտից բոլորը, վերցնելով իրենց հեռ ճաշվա ու տելիքը, քաշվել էյին անտառ: Ամեն կողմ լավում էր յերգի նվագածության ձայներ: Վայրենի ու փարթամ անտառն ուրախ էր ամառանոցավորներով:

Յերկար զբոսնելուց հետո, անտառի խորքում հանդիպեցի

Գիորգուն: Նստած մի հաստարուն յեղնու տակ, նա յերկու ձեռքով գրկել էր ծնկներն ու աչքերը մի կետի հառած, զիտում էր հեռուները: Ըստ յերևույթին նա խորասուզված էր ծանր մտածմունքների մեջ ու չլսեց քայլերիս ձայնը: Յերբ բարեկցի, նա սթափվեց, թողեց գրկած ծնկներն ու նայեց իմ կողմը:

—Գիորգի, ինչի մասին ես մտածում:

—Աշխարհի խեր ու շառի—ժպտալով պատասխանեց նա:

—Ենքան ել չարժի մտածել, առանց խերի շառ չկա, առանց շառի յե՛լ խեր—ձգվելով նրա կողքին նկատեցի յես:

—Եղպես ա, գրուստ ա... Պառավել ենք. մի մի անգամ դարզը պատում ա: Մտածում էյի անցած գնացած որերի մասին:

Գիորգու քեֆը յերևում էր տեղը չեր:

Ինչ վոր թախիժ էր պատել նրան:

—Նստած մտածում էյի, մեկ ել միտս եկավ, թե ինչպես մի ժամանակ ես անտառներում մեծ տղիս հետ բանում էյինք: Ծառեր կինք կտրտում ու զրգում քաղաքի զավոդներին: Բանի՛ անգամ ա ջանս ջարգվել ծառերի տակ մնալուց...

Նա գլուխն որորեց վերևից ներքև ու մի հոգոց հանեց:

—Շատ անխիղճ էյին բանեցնում—դանդաղ կերպով շարունակեց նա—Տղես քանի՛ անգամ կավեց խաղեյինի մարդկանց հետ... Ուզում էյին բանել, փախավ գնաց Բագու: Յես ել մի որ փիս ջարդվածքներ ստացա. 6 ամիս պառկեցի. վոր լավացա ել գործի չնդունեցի՛ն:

—Եղ ժամանակից արդեն տղես Բագվումն եր հա՛:

—Հա: Գնաց մնաց ետեղ: Բանի անգամ նամակ գրեցի, թե այ վորդի արի, յես պառավել եմ, հիվանդ եմ, արի տուն ու տեղին մտիկ արա: Ականջ չդրեց: Մի մի ժամանակ մենակ փող էր զրգում: Հետո յերկար ժամանակ խաշար չունեյի: Վերջն ել կրասնարմեյցիների մենձ էին արել: Բալչեիկ էր...

Գիորգին վշտանում էր: Անցյալի հիշողութունները պատել էյին նրան:

—Վոչինչ, մի մտածի, տղեղ լավ գործի համար մեռավ,— ուղեցի մխիթարել յես:

—Ձե, վորթի, ի՞նչ մտածեմ ել: Նա մեռավ բանվոր, խեղճ ժողովրդի համար, վոր նրանք լավ որ տեսնեն: Լավ կյանքի համար պիտի կովես դուշմանիդ հետ: Իսկ կովի մեջ հալբաթ վոր մարդ կմեռնի: Ո՞ւմ տղեն չի մեռել վոր: Համա ես չեմ ասում և —առաջ գնաց նա—Այ, տես, մագերս սպիտակել ա. հիսունից վազուց եմ անցել: Եսոր կամ, եզուց չե: Են եմ ասում, թե ի՞նչի

մի 10-15 տարվա կիսնք չկա առաջներս, վոր կարողանանք ապրել մի գործ շինել, վոր աշխարհից բխարար չգնանք: Յեա թե չեմ եկն ելա չկա, վոր վառ սրահի են ոջախի ճրայը, վոր ասեն հա, ես ել խեղճ ու նաչար Գիորգու ոջախն ա: Աղիդ տղայ եմ ավել լավ կյանքի համար... բա մեկը չլի՞ նրա գործը շարունակողը: Մենք ել մարդ ենք յեղիլ մեղպիսների շարքում. բա մեկն ելա չլի՞ իմ ոջախի կողմից ես աշխարհում մասնակից ըլողը...

—Բոլոր բանվոր, աշխատավոր դասի ոջախը մեկ և Գիորգի, քո և իմս չկա:—Նկատեցի յես:

—Հը՛... դրուստա... քո և իմս վորն ա. թող իմ ոջախս մարի, համա բանվոր դասակարգի աջախը անմար ա, անմար ել կըմնա: Ախար եղ ել չի յես... եղ չեմ ասում:

—Բա ի՞նչ:

—Են, վոր յես ել եմ ուզում ապրել ետ մեծ ոջախում... Դրուստա, կասես վոր կամ, ապրում եմ: Գիդեմ, մի քանի տարի ել կապրենք. համա դիտի մեկ ա, աշխարհից բխարար կերթանք... ուշա... բան չի դուրս գա... Ե՛՛՛... Ե՛՛՛, վոչ մեռանք են դառն որբերին, վոչ ել աչքներս բաց արինք ես նոր կյանքի շեմքին... վոչ ես, վոչ են...

Ծերունին խորհում էր:

Նա հոգեկան ուժեղ հուզումները մեջ էր: Մտքերը մեկը մյուսի յետևից խոնավել էլին նրա վտրրիկ ուղեղում և ուզում էլին լուծվել:

—Մենակ հո լավ ուտին ու ապրելը չի վոր, դանդաղ շարունակեց նա—մարդ մի քիչ ել աշխարհից տեղեկութուն պիտի ունենա, մի բան շինի... Աչքներս բաց ենք արել թե չե, դառն որով մի թիքա հաց ենք դադել ու կերել, առանց մի բան իմանալու... Ե՛՛՛, վորդի, ասել եմ ու ելի կասեմ՝ երնեկ ձեզ վոր վարդի պես նոր եք բացվում ես կյանքում... համա մենք, մաշվեցինք են սև որբերի դռներին ու ես նոր կյանքի մենակ ծեղը տեսանք...

Յես նայում էյի նրա թախծոտ և կնճիռներով ծածկված դեմքին: Թվաց թե առաջին անգամն էյի տեսնում Գիորգուն: Նրա կնճիռները կարծես ուզում էյին հարթվել, ժպտալ: Նայում էյի նրա վտիտ մարմնին, վորը քիչ առաջ էր կուացել հաղթ յեղնուտ տակ և չգիտեմ ինչու, նա ինձ վրա ուշ աշնանը կարծես կիսաբաց մնացած ծաղկի տպավորութուն թողեց...

IV

Յերեք որ էր Գիորգուն չեյի տեսել:
Հետաքրքրվեցի: Գտա հիվանդ: Պառկել էր մահճակալի վրա: Ծածկվել էր մի բարակ վերմակով, վտրքերի կողմն ավելացնելով և վերակուն: Գլուխը կապած էր: Շառագունված դեմքից յերևում էր, վոր տաքության մեջ է:

Յերը ներս մտա, նա բացեց աչքերն ու նայեց ինձ: Շնչառությունը շատ ծանր ու անկանոն էր: Հագում էր չոր և անդադար լպստում չորացող շրթունքները:

—Գիորգի, ի՞նչ ե պատահել, ինչո՞ւ յես հիվանդ—հարցրի յես նստելով կողքին:

—Ի՞նչ գիտեմ—չնշալով խոսեց նա—տաքություն ունեմ. կողս ծակում ա. են որը պոստեկտոր էյինք գնացել. ախմախություն արի հետս բան չվերցրի: Գալիս փիս անձրև բռնեց. մինչև տուն հասա, թրջվել էյի: Հանվեցի քնեցի. գիշերն ել դու մի ասա ակոշկեն բաց են թողել... Առավոտյան ուզում եմ վեր կենալ, մեջքս տախտակ ադառել. գլուխս ել բարձից չի պոկ դալիս: Ես երկու որ ա եսնեց եմ...

—Հետո, բժիշկ բանի իմաց ես տվե՞լ:

—Հա: Ասել են... ես որ պիտի գա: Ուզում են բախիցա տանել. համա չեմ ուզում... Բանը վոր բախիցի ընկավ, վեր կենալը դժար ա:

—Բան չկա—նկատեցի յես—մրսել ես կանցնի:

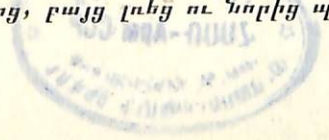
—Գիդեմ վոր բան չկա... Շատ եսնեց հիվանդություններ եմ քաշել: Ենեց ենք բարակել, վոր ասեղի ծակով անցնելու յենք յեղել, բայց չենք մեռել, ելի լավացել ենք: Համա... ես անգամ սիրտս ինչ վոր մի փիս բանա ասում... վայ թե... տանի: Պառավել եմ, չեմ կարա ցավին հղթել... Համա լավ կանես, թե վոր նեղություն չի լինի քեզ, ասես վոր ինձ քաղաք տանեն... Ենդեղ կըլավանամ...

Յես խոստացա վոր կանեմ: Նա շուռ յեկավ կողքին, վերցրեց մոտի աթոռին դրած ջրով լի բաժակը, խմեց մի փոքր, ապա նորից պառկեց, աչքերը կիսախուժի, մի թեթև հառաչանք արձակելով:

Ներս մտավ բժիշկը: Նա յերկար քննեց հիվանդին և ապա չոր կերպով ասաց.—

—Պետք է հիվանդանոց տեղափոխվել...

Գիորգին ուղեց մի բան ասել. յերևի այն, վոր ինքը չի կամենում գնալ հիվանդանոց, բայց լուց ու նորից պառկեց:

* * *

Յերեք որ եր Գիորգին հիվանդանոցումն եր:
 Չնայած կանոնավոր բժշկության և խնամքին, բայց և այն-
 պես նա որ ավուր ծանրանում եր:
 Մրսել եր փիս և թոքերի բորբոքում ստացել: Նրա վտիտ
 մարմնի հանդեպ ցավը շատ զորեղ եր և որ ավուր մաշում եր:
 Որը մի քանի անգամ այցելում էյի: Նա շատ քիչ եր խո-
 սում: Իսկ յերբեմն տաքության մեջ չեր ճանաչում ինձ:
 Մի անգամ միայն աչքերը բացեց, նայեց դեմքիս ու քիչ
 հետո շնչաց.—

— Տես՞ր... վոր ասում էյի ես անգամ ինձ կտանի...—ապա
 յերկար լուռթյունից հետո շարունակեց—վերջացավ մարեց ոջա-
 խը... Ո՞ւմ ինչ, թե Գիորգի յեկավ աշխարհիս յերեսը... ապրեց,
 գնաց... Առաջուց չմեռանք... Դառն ու նեղ որ քաշեցինք, եկանք
 ետեղը հասանք... հիմի ուզում ենք մի շունչ քաշել, մի կուշա
 նայել ես կյանքին, ես ել մահն և չորում դոշներես... Բա, բախ-
 աա... աշխարքի բան...

Հաճախ նա դառանցնում եր և մի քանի կցկտուր բառեր
 էյին դուրս գալիս բերանից: Շարունակ հագում եր՝ թուշ, դա-
 դարկ կարասի արձագանքի պես: Ուշքը վրան յեղած ժամանակ,
 նա շարունակ դիմում եր վոր իրեն քաղաք տեղափոխեն:

* * *

Չորրորդ որվան առափոռյան յերը զնացի նրան տեսնելու,
 ասացին, վոր մեռել է...

Յեա մի բոպե ցնցվեցի:
 Չեյի հավատում, թեպես համոզված էյի վոր կարող ե մեռ-
 նել...

Նույն որը յերեկոյան Գիորգու դիյակը ուղարկեցին Թիֆ-
 լիս: Մի քանի հոգի էյինք միայն ուղեկցում դագաղին մինչև
 յերկաթուղու կայարանը:

Ծանր ու ճնշող եր այդ անշուք թաղումը:
 — «Սող կյանքներս մաշեցինք հին որերի դռներին, իսկ
 ես լավ կյանքի մենակ ծեղը տեսանք»—այսքանն էյի միյան
 հիշում նրա ամբողջ կյանքից ու մտածում թե վո՞րքան ուժող եր
 այդ մարդու մեջ նոր կյանքով ապրելու տենչը...

1925 — Թիֆլիս

807

1
2

Сборник ассоциации пролетарских писателей-армян Северного Кавказа, изданный краевой газетой „Мурч-Мангах“ и СКАПП'ом.